

MAKALELERLE
MARDİN

IV
ÖNEMLİ SİMLER
DİNİ TOPLULUKLAR

Hazırlayan
İbrahim ÖZCOŞAR

İstanbul-2007

YEZİDİLER BECİRMANİLER KARAÇİLER

Ahmet TAŞĞIN*

Özet

Midyat sınırları içerisinde bulunan topluluklardan Yezidiler, Becirmaniler ve Karaçiler bu bildirinin konusudur. Sırayla Yezidiler, Becirmaniler ve son olarak Karaciler ele alınacaktır. Yezidiler hakkında genel tanıtıcı bilgi Midyat'ta yaşayan Yezidiler ile ilgili verilen bilgilerle tamamlanacaktır. İkinci bölümde etki alanı Midyat'ın da dışına ulaşan Becirmaniler ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise Midyat ve çevresinde geleneksel müziği icra eden Karaçilerden bahsedilecektir.

* Doç. Dr. Ahmet TAŞĞIN Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / Diyarbakır. "Geçmişten Günümüze Midyat Sempozyumu" (19-21 Haziran 2003 Midyat/Mardin)'de sunulan bildiri.

I.Yezidiler

Yezidilik ve Yezidiler

Yezidilik, kurucusu kabul edilen Adi b. Müsafir ile başlatılmaktadır. Adi b.Müsafir, Şam'ın Baalbek nahiyesinin Beytifar köyünde 1072 yılında doğmuş ve 1162 yılında Sincar'da (Irak) ölmüştür. Biyografik, bibliyografik eserler ile tasavvuf ve tarih kaynaklarında Adi b. Müsafir'den bahsedilmiştir. İstisnasız olarak bu kaynakların hepsi, kendisinden övgüyle bahsetmişlerdir.

Adeviye ve Sohbetiye tarikatlarıyla anılan Adi b. Müsafir, büyük bir mutasavvıf ve bilgindir. Kendisi, Ebu'l-Vefa Bağdadi, Ahmet Rufai ve Abdülkadir Geylani gibi dönemin mutasavvıfları ve bilginleriyle görüşmüş, sohbetlerinde bulunmuş, dostluk kurmuş ve güvenlerini kazanmıştır.

Doğrusu bu kadar önemli şahsiyetlerle olan birlikteliğine rağmen Adi b. Müsafir dönemi ve sonrası tatmin edici bir şekilde aydınlatılamamıştır. Bu bakımdan da Yezidilik araştırmalarının en büyük sorunlarından biri burada başlamaktadır. Buna karşın İslam kaynaklarında verilen bilgiler ışığında değerlendirildiğinde, Yezidilik ile Adi b. Müsafir arasında ilişki kurmak oldukça zordur. Öyle görünüyor ki, Adi b. Müsafir'in Yezidilerin öteden beri süre gelen tarihi süreçlerine tesiri olmamıştır. Ya da Yezidilik son şeklini Adi b. Müsafir'den sonra almıştır. Yezidi araştırmacılara göre ise Adi b. Müsafir Yezidilik tarihi içinde önemli şahsiyetlerden biri ve önemli bir yeri bulunmaktadır. Her halde Yezidiliğin aydınlatılamamış olan bu dönemi daha uzun süre araştırmacıların dikkatini çekmeye devam edecektir.

Dolayısıyla üç Adi bin Müsafir ile karşılaşmaktayız. Bunlardan birincisi Yezidilerin anlattıkları ve inandıkları Adi bin Müsafir'dir. Yeryüzünde Tavusa Melek'in görüntüsü olarak bulunmakta ve peygamberlerden birisi olarak kabul edilmektedir. İkincisi ise Arap İslam kaynaklarının özellikle tarih ve biyografi-bibliyografya kitaplarında ilmi şahsiyeti ile anlatılan Adi Müsafir. Üçüncüsü ise tasavvuf kaynaklarında menakıpnamelerde anlatılan Adi bin Müsafir dönemin büyük mutasavvıfları ile yakın dostluk içerisinde. Onların her birinin menakıpnameleri içerisinde ayrı bir yere sahiptir: Abdülkadir Geylani, Ahmet Er-Rufai ve Ebu'l-Vefa Bağdadi.

Bugüne kadar Yezidiler hep Şeytana Tapanlar olarak tanındılar ve tanıtıldılar. Hatta kitaplı dinlere mensup topluluklar arasında bu din mensupları tarafından böyle tanımlandılar daha sonra da aşağılandılar. Oysa Yezidiler, Şeytana tapmadıkları gibi Şeytan kelimesini kullanmaları da yasaktır. Özellikle kitaplı dinlerde anlatılan Şeytanın büyük melek oluşu ve Tanrının Adem'e secde emrine karşı çıkışı gibi hususlar anlatılarak Yezidilerin Şeytanın şerrinden emin olmak için ona saygı ihtiram hatta taptıkları söylenmektedir. Tavusa Melek'e karşı bir saygı ihtiram var ama onun kötülüğünden emin olmak için değil bizatihi Tavusa Melek'in her zaman her yerde Yezidilere ve bütün insanlara yardım ediyor oluşudur. Hatta ilk insan Adem'in yaratılışı ve Cennetteki durumu ve dünyaya gelişinde de kendisine Tavusa Melek yardımcı olmuştur. Yezidilerin için en büyük haksızlık onların Şeytana Tapanlar olarak isimlendirilişidir. Üstelik Yezidiler böyle bir isimlendirmeye karşı olmalarına karşın bu durum devam etmiştir. Yezidiliğin bu isimle anılmasının nedeni de tam olarak ortaya konabilmiş değildir.

Yezidilik İnançları ve İbadetleri:

İnançlar

Yezidiliğin kutsal kitapları olan Mushaf-ı Reş ve Kitab-ı Cilve'de verilen bilgilere göre Yezidiliğin inanç esasları şöyledir:

Tanrı inancı: Zaman ve mekan ile sınırlı olmayan, bütün her şeyi yaratan bir tek Tanrı inancı vardır. Bu Tanrı yarattığı her şeyi idaresi altında tutar ve yönetir.

Melek inancı: Melek inancı, Yezidilik inançlarının önemli bir kısmını teşkil eder. Melek inancının önemli bir mevkiini de Melek Tavus inancı oluşturur.

Melek Tavus hiç bir şey yokken vardı. Melek Tavus, Tanrının katından mütemadi olarak Yezidilerin sıkıntılarını gidermek ve onlara yardım etmek için yeryüzüne gelir.

Tanrı, otuz bin melek yarattı ve bu otuz bin melek kendisine kırk bin sene ibadet etti. Daha sonra onları Melek Tavus'a emanet etti ve onları göklere çıkardı.

Tanrı, Adem ve Havva'yı yaratacağı zaman meleklerle: “ Ey melekler! Adem ve Havva'yı yaratacağım. Adem'in soyundan Şehid b. Cerra'yı yaratacağım. Onun soyundan gelenler, Melek Azrail'e yani Melek Tavus'a saygı gösterecek ve hürmet edecektir.

Tanrı Adem'i yaratır ve cennete kor. Adem cennette yüz yıl bekler. Yüz yıl geçtikten sonra Melek Tavus, Tanrıya: “Eğer Adem bu meyveden yemez ise nesli nasıl çoğalır?” diye sorar. Tanrı da ona: “Emir ve komutayı sana bıraktım” der. Bunun üzerine de Melek Tavus Adem'e gelerek: “ Bu meyveden yedin mi?” diye sorar. Adem: “Hayır, Tanrı bundan yememi yasakladı” der. Melek Tavus'un da ona cevabı: “ Buğdaydan ye, senin için daha hayırlı olur” şeklinde olur.

Kitap inancı: Yezidiliğin iki tane kutsal kitabı vardır: Vahiy kitabı olan Kitabı Cilve ile yaratılışın, emir ve yasakların anlatıldığı Mushaf-ı Reş. Bu kitapların ne zaman, nerede, kim tarafından ve hangi dillerde yazıldığı tartışma konusudur.

Peygamber inancı: Tanrı insanlara elçi göndermeksizin doğrudan bilgi verebilir ve isterse onları doğru yola iletebilir. Aynı zamanda Melek Tavus Tanrının izniyle insanlara ve özellikle Yezidilere yol göstermek için Tanrının katından yeryüzüne iner. Melek Tavus yeryüzüne insan şekline bürünmüş olarak gelir. Ayrıca peygamberler de gönderilmektedir. Kitab-ı Cilve ve Mushaf-ı Reş'te adı geçen peygamberler vardır. Bunlar; Adem, Şit, Nuh, Yunus, İsa ve Hasiye'dir.

Tenasüh inancı: Yezidilikte tenasüh inancı vardır. Kutsal kitaplardan biri olan Kitabı Cilve'nin bu inancı açık bir şekilde gösteren ifadesi şöyledir: “ Eğer istersem öldürdüğüm kimseyi, ruhların tenasühü yolu ile bu dünyaya bir, iki veya üç defa gönderirim.”

İbadetler

Yezidilerin “Kavl” adını verdikleri ve günlük olarak yaptıkları duaları vardır. Bütün kutsal metinlere “Kavl” denir.

En önemli dualardan birisi: Güneş doğarken ve batarken olmak üzere günde iki kez yapılır. Bu duaya başlamadan önce eller, yüz ve ayaklar yıkanır. Seccade üzerinde veya temiz bir yerde ayakta durur

Dini Topluluklar

vaziyette güneşe dönülür, eller önce göbek hizasında bağlanır, sonra kaldırılır, eller açık, el ayaları gökyüzüne bakar şekilde tutulur ve dua okunur. Dua bittikten sonra eller diz kapakları üzerinde olacak şekilde belden eğilmek suretiyle rüku yapılır. Bu eylem üç kere tekrarlanır. Dizler yere konur secdeye gidilir ve alın yere konulur, yer öpülür. Bu eylem ise iki kez tekrar edilir. Secde yapılan yerde diz üstü oturularak eller açık, el ayaları gökyüzüne bakar şekilde dua edilir. Böylece dua tamamlanmış olur.

Aralık ayının ilk Salı, Çarşamba ve Perşembe günlerinde oruç tutulur. Oruç, sabahtan akşama kadar hiçbir şey yememek, içmemek ve cinsel ilişkide bulunmaktan ibarettir. Din adamları ise yazın ve kışın olmak üzere seksen gün oruç tutarlar.

Hac için Ekim ayının ilk haftasında Adi b. Müsafir'in kabrinin bulunduğu Laleş'e gidilir.

Din adamı sınıfı dünya ile meşgul olmaz. Bu sınıfın geçimini müritler, zekat ve sadakalarıyla karşılar.

Yezidilikte Dini-Sosyal Tabaka

Yezidilikte sosyal tabakalaşma din adamları ve müritler şeklinde kesin çizgilerle ayrılır. Belirli ailelerden gelen ve sosyal dini yükümlülükleri bulunan din adamları yerine getirdikleri sorumluklara göre de farklı isimlerle isimlendirilmektedir. Böylece her din adamının görev alanının sınırları da belirlenmiş olmaktadır. Ayrıca din adamları sınıfı ile müritler arasında evlenme yasağı olduğu gibi din adamları sınıfı içerisinde farklı sorumluluk ve tabakada bulunanlar arasında da evlenme yasağı vardır. Bazı tabakalardaki din adamları, Baba Çavuş örneğinde olduğu gibi, görevleri icabı hiç evlenemezler. Günümüzde Yezidiler arasında en fazla tartışılan ve değiştirilmesinin bir zorunluluk olarak görüldüğü kısımlardan birisi de bu tabakalaşma ve onunla beraber gelen zorunluluklardır.

Yezidilerde sosyal tabakalaşma şöyle sıralanmaktadır:

Şeyh

Şeyh tabakası üçe ayrılmaktadır:

A-Âdanî: Şeyh Adi'nin soyundan geldiklerinden dolayı bu ismi almışlardır. Bu soydan gelenler arasında: Şeyh Hasan, Şeyh Fahr vs. bulunmaktadır.

B-Şemsânî: Şeyhlerin asil soylarından, en eski geleneği sürdüren ve Yezidi Emir soyudur. Şeyh Adi Laleş'e gelmeden önce dini merci idi. Bu soydan gelenler arasında: Şeyh Şems, Şeyh Fahr vs. bulunmaktadır.

C-Katânî: Emir soyunun devam ettiği Pesmîr bu soydan gelmektedir. Bu sülale İbrahim el-Huristânî İbn Dervîş Âdem el-Katânî'ye dayanmaktadır. Bu soydan gelenler arasında Şeyh Muhammet, Şeyho Bekir vs. bulunmaktadır.

Pir

Pir, tarikat şeyhi veya dini mürşittir. Yezidilikte dini tabakalar buna göre biçimlenir çünkü Şeyh Adi Laleş'e gelmeden önce de bu tabaka vardı. Kendi arasında kırka ayrılmaktadır.

Mürîr

Mürîr, dini emirleri yerine getiren Yezidi halktır. Bütün Şeyh, Pir, Mürebîbi veya Ahiret Kardeşi olsun, herhangi biri Yezidileri, yani mürîrleri irşada gelirse onlar çok iyi karşılanmalı ve iyi ağırlandırılmalıdır. Onlara para verilmeli ve ikramda bulunulmalıdır.

Yezidilerde Kurumlar

Yezidi kurumları arasında Din Adamları, Vaftiz, Ahiret Kardeşliği ve Kirvelik bulunmaktadır. Bu kurumların sosyal ve dini boyutunda öncelikli olarak dini bir boyut öne çıkmaktadır. Özellikle kurumları var kılan bilgi, uygulamaları vb. konulardaki bütün açıklamalar dini bilgi üzerinden gelmektedir. Dolayısıyla değerlendirme de buradan itibaren yapılacak olursa dini açıklamaların veya tartışmaların ötesine gidilemeyecektir. Oysa dini kurumların sosyal talepleri de var ve bu çerçeveden bakıldığında dini kurumların kendi içerisindeki sosyal yapısı görülür ve bu kurumların işlevi de anlaşılabilir.

Yezidilikteki sınıflar arası sınırların kurumlarla belirgin olmasına karşın, sınıflar arası ilişkiler sağlanmasına neden olan da

yine kurumlardır. Şöyle ki Kirvelik, Ahiret Kardeşliği vb. dini kuralları bireyler yerine getirirken aynı zamanda sınıfların kesin sınırlarını sosyal bir alana taşıyarak sosyal ilişkilere de neden olmaktadır.

Yezidilerde din adamları soya dayalı olarak belirli aşiretlerden devam eder ve aileler arasındaki evlenmelerle sürdürülür. Yezidilikte yerine getirilmesi zorunlu olan bütün uygulamalar din adamlarına bağlıdır ve din adamları olmadan gerçekleştirilmesi de mümkün değildir.² Hatta bazı uygulamaları sadece ilgili din adamları bilmekte ve onun dışında (aile hariç) yerine getirecek donanıma sahip değildirler.

Din adamları

Din Adamları³ Emir, Baba Şeyh, Fakir, Koçek, Kavval, Peşimam, Baba Gevân ve Baba Çavuş'tan oluşmaktadır. Sırasıyla bunları verelim:

A-Emir: Katânî soyunun Pesmir kolundan gelen ve veraset yoluyla devam eden Emirlik, bir süre sonra kesintiye uğradı. Şeyh Adi Laleş'e gelinceye kadar emirlik Şemsânî ailesinde idi ve daha sonra Şeyh Hasan bin Şeyh Adi zamanında Katânî ve Şemsânî ailesi arasındaki anlaşmazlıktan dolayı Âdânî ailesine geçti.

Emir, Yezidilerin dünyevi lideridir ve onun hakimiyeti dini işlerden daha çok dünya işleri olmasına karşın her ikisini de kendi uhdesinde toplamakta ve Yezidilerin en yüksek ruhani meclisinin de başkanlığını yapmaktadır.

B-Baba Şeyh: Şeyh Fahrettin'in soyundan gelmekte ve Şemsânî asıllıdır. Baba Şeyh, Yezidilerin dini reisi, şeyhlerin başkanı, dini işlerde Emir'in danışmanıdır.

² Bu konuda örnek bir uygulama için bakınız; Ahmet Taşgın, "Geri Dönüş: Yezidilerde Ölüm", **Türk Dünyası Araştırmaları, Ocak-Şubat 2005 Sayı 154**, s. 195-204.

³ İzzeddin Selim Bakirî, Mergeh: el-Ezdiyye, el-Asl, el-Tesmiyye, el-Mefahim, el-Tukus, el-Merasim, ve en-Nusus el-Diniyye, Dohok: Merkez Laleş, 2003, s. 80-90; Adnan Ziyân Ferhan, el-Kürd el-Yezidiyyun fi İklîm Kürdistan, Süleymaniye: Merkez Kürdistan li-Dirâset el-İstiraticiyye, 2004, s.236-237.

C-Fakir: İbadetle kendini dine adayan bir insan, dünyayı ve lezzetleri terk etmiş ve bundan dolayı da her türlü saygı ve takdiri hakeden makamda durmakta ve aynı zamanda bunları temsil etmektedir. Fakirlerin kendilerine has kıyafetleri bulunmakta ve bunları özel törenlerde giymektedirler.

Fakarâ: Laleş'te, kendisini ibadete adayan ve evlenmeyen "Fakarâ" diye isimlendirilen bayanlar da bulunmaktadır.

D-Koçek: Kendisini ibadete, zühde adayan ve dünya nimetlerinden uzaklaşan Koçek; "kulağı delik" anlamına gelmekte ve dinin esrarlarını aydınlatma görevleri arasındadır. Bunun için de zaman zaman kaybolmakta, uzun uzun tefekküre dalmakta ve bir anlamda gaybtan bilgi getirmektedir.

E-Kavval: Kavval, dini merasimlerde dini emirleri ve sözleri anlatmakta, yanında Sancak denilen Tavus Melek sembolüyle Yezidi köylerini dolaşmakta, def ve kaval çalmakta ve dini emirleri insanlara hatırlatmaktadır.

F-Peşimam: Peşimam, Şeyh Hasan veya Şeyh Şerefettin soyundan Âdanî asıllı, Baba Şeyh'in yanında durur, Laleş'te bayramlar, dini merasimlerde bulunur ve Şeyhlere bağlıdır.

G-Baba Gevân: Baba Gevân, Âmedîn bin Şeyh Şems, yani Şemsânî ailesinden, Baba Şeyh'e bağlı, onunla bayram ve dini törenlere katılır.

H-Baba Çavuş: Baba Çavuş, herhangi bir tabakadan olabilir. Yani Şeyh, Pir veya Müritlerden herhangi birisi Baba Çavuş olmaya karar verip, gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra bu görevi yerine getirebilir. Baba Çavuş, sürekli olarak Laleş'te kalır, tapındaki hizmetleri yerine getirir. Beyaz bir elbise giyer ve beline bir kuşak bağlar, hiç evlenmez.

Vaftiz

Yezidilerde doğum sonrasında yapılması gerekenler arasında önemli bir yer tutan uygulamalardan birisi de Mor Kırın adı verilen vaftizdir. Çocuk ailesiyle beraber Laleş'e gelir ve burada Kaniya Sıpi adı verilen kutsal suda vaftiz edilir. Vaftiz olabilmek için Kaniya Sıpi suyundan sorumlu Pir'in olması gerekmektedir. Burada çocuk suya üç kere batırılıp çıkarılır ama günümüzde bu sudan çocuğun üzerine su serpmek yeterli görülmektedir. Pir, Mor Kırın duasını okur. Yezidilik farzlarından olan Mor Kırın mutlaka yerine getirilmelidir.

Fakat göçler nedeniyle dünyanın dört bir yanına dağılmış olan Yezidiler için bu uygulama daha esnek tutulmaktadır. Kaniya Sıpi'den götürülen su ile Laleş'e gelemeyen veya getirilemeyen çocuklar Mor Kırın yapılabilmektedir.

Kirvelik

Yezidilerin Mor Kırın'dan sonra en çok önem verdiği uygulamalardan bir tanesi de sünnettir. Sünnet, İbrahim peygamberin bir uygulaması olarak kabul edilmekte ve uygulanmaktadır.

Yezidilerde sünnet olmayan bir Yezidinin kestiği hiçbir kurban helal kabul edilmemektedir. Bu nedenle Müslümanlar kirve olurken sünnet olmadıkları için Hıristiyanlar kirve olamamaktadır.

Sünnet olmanın kesin bir zamanı olmamasına karşın ne kadar erken olursa iyi olduğuna inanılmaktadır. Sünnet için büyük bir hazırlık yapılır ve gelen misafirlere büyük bir ziyafet verilir. Daha sonra uygun bir kirve bulunur. Kirve, Yezidilerden din adamı sınıfından seçilmektedir. Çünkü kirve olanların beş kuşağa evlenmeleri yasaktır. Bu bakımdan da din adamlarından seçilir, en azından müritlerle din adamları sınıfının birbiriyle evlenmesi yasaktır. Bunun dışında Müslümanlardan da kirve olunmaktadır.

Yezidilerin nüfuslarının azalmasının neden olduğu sorunlardan birisi de evliliktir. Her geçen gün evlenecek şartları taşıyan kimseler azalmaktadır. Bu bakımdan da ya din adamlarından ya da Müslümanlardan kirve tutulmaktadır.

Ahret Kardeşi

Yezidilerde yerine getirilmesi gereken temel kurallardan bir tanesi de Ahret Kardeşliği'dir. Ahret Kardeşi olanlar, birbirlerinin her türlü halinden sorumlu olmaktadır. Ahret Kardeşleri kendi aralarında evlenemezler, birbirlerinin cenazelerinin başında bulunmak zorundadırlar. Birbirleriyle evlenememelerinden dolayı da Ahret Kardeşliği birbiriyle evlenme yasağı bulunan sınıflar arasında yapılmaktadır. Ahret Kardeşliği iki erkek arasında yapıldığı gibi kadınlar arasında da yapılabilir.⁴

Midyat'ta Yezidiler:

Midyat bölgesinin dini topluluklarından biride Yezidilerdir. “Şeytana Tapanlar” şeklinde bilinen Yezidilerin Midyat bölgesindeki nüfusu hemen neredeyse bitmiştir⁵. Oysa Yezidilerin inançları arasında ne şeytana tapmak var ne de kötülüğü sembolize eden şeytan var. Yezidileri rahatsız eden bu isimlendirme yüzyıllardan beridir Yezidileri tanımlamak kullanılmaktadır.

Yezidilerin son yıllarda Midyat'tan verdiği göç aşağıdaki şekildedir. Buna hemen neredeyse Midyat'ta Yezidilerin varlığından söz edilemez hale gelmiştir. Biz burada 1985 yılı nüfus sayımı bilgilerini ve günümüzdeki bilgileri verdik. 1985 yılında 5600 Yezidi yaşamakta iken bugün 15 Yezidi yaşamaktadır.

1985

Mardin ili: Midyat ilçesi: Çayırılı köyü,

Çörekli mezarası,

Koçan mezarası,

Güven köyü,

Oyuklu köyü,

⁴ Ahmet Taşğın, Yezidiler, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005, s. 20-35

⁵ Ahmet Taşğın, “Anadolu’da Yok Olmaya Yüz Tutan Dini Topluluklardan: Yezidiler”, **Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi 23-28 Ekim Ürgüp/Neveşehir-2000**, Ankara: Ervak Yayınları, 2001, ss. 731-752.

Dini Topluluklar

Yenice köyü,

Midyat ilçesi toplamı: 5600 kişi.

2003

Mardin ili: Midyat ilçesi: Güven köyü: 9 kişi,

Yenice köyü: 6 kişi,

Midyat ilçesi toplamı: 15 kişi

Günümüzde Midyat bölgesinde Yezidilerin yerleşik oldukları köylere Tur Nahiyesinin köyleri içerisinde rastlamaktayız. Fakat bu köylerin Yezidi olduğuna dair herhangi bir bilgi ise mevcut değil. Esasen Yezidiler ile ilgili “Şeyatin-i Perest” tabirinin hangi yıllardan itibaren kullanıldığına dair bilgilerimiz yeterli değildir. Bu bilgi bize aynı zamanda Yezidi isimlendirmesinden “Şeytana Tapanlar” isimlendirmesine ne zaman geçildiğine dair önemli bir bilgi sunmuş olacaktır.

Yezidilerin Midyat bölgesinde yerleşik oldukları köyler, Mağara (Kivah), Çayırılı (Kefnaz), Güven (Bacin), Oyuklu (Take), Yenice (Harabya) köyleri ve Çörekli ve Koçan mezralarından ibarettir.

Seyyahların verdiği bilgiye göre Cilki (Çelki) aşiretin Yezidi olduğundan bahsetmektedirler⁶. Cilki'nin Tahrir Defterinde Tur Nahiyesindeki cemaatlar arasında kaydı bulunmaktadır. Bunun dışında Yenice, Take ve Bacin gibi bugün Yezidilerin yerleşik oldukları yerleşim yerlerinin isimleri de geçmektedir⁷. Fakat adı geçen yer isimlerinden hiçbirinin bu tarihlerde Yezidi olduğuna dair bir ipucuna rastlanılamamıştır.

Yezidilerin Turabdin-Midyat bölgesindeki inanç önderleri Tahrirde de adı geçen Güven (Bacın) ve Çayırılı (Kefnaz) köylerinde ziyaretleri bulunan Mereva Şehadi ile Meri Harab'tır.

⁶ M. Streck. “Tur Abdin”, **İslam Ansiklopedisi**, cilt 12/II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1988, s. 97.

⁷ Mehmet Salih Erpolat, XVI. Yüzyılda Diyarbekir Beylerbeyliğindeki Yer İsimleri, (**Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi**), Konya: 1999, s. 534- 535.

Güven köyü Merava Şehadi ziyareti, Şeyh Adi'nin soyundan gelen Mirin ziyaretidir. Yezidi dini-sosyal tabakalaşmanın ilk sırasında bulunan Mirler, Şeyh Adi'nin soyundan gelirler. Her türlü dini ve dünyevi sorumlulukla donatılan Mirler, kastın diğer üyeleri ve talipler üzerinde büyük ve güçlü bir yaptırıma sahiptir. Mirler bu güçlerini Şeyh Adi'nin soyundan gelmekte oldukları için almaktadırlar. Şeyh Adi yeryüzünde Tavusa Melek'in görüntüsüdür. Tavusa Melek Mirler aracılığıyla konuşur ve yardım eder. Merava Şehadi ziyareti ile Tavusa Melek arasında kurulan ilişkiye bakılırsa grup olarak Yezidilerin kimliklerinin oluşumu açısından önemlidir.

Yezidilik inançlarının en önemli kısmı Tavusa Melek inancıdır. Tanrının varlığına ve birliği inancı ve Tanrının kendi izniyle dünyanın ve insanların işlerini kendilerine teslim ettiği Tavusa Melek ve Melekler dizisi vardır. Bu dizinin en üstünde Tavusa Melek bulunmaktadır.

İlk insan Adem ve Havva'ya yardım eden Tavusa Melek, sadece Adem'in soyundan geldiklerine inan ve bir küpün içerisinden çıkan Seyit bin Cer'in çocukları olan Yezidilere her zaman yardım etti ve edecek. Bu yardımların hepsi de Mirler vasıtasıyla gerçekleşmektedir.

Tavusa Melek ve Şehadi arasındaki ilişkiden yola çıkarak:

- a-Tavusa Melek, Şehadi şeklinde dünyaya gelmiştir,
- b-Tavusa Melek, sürekli olarak Mirlerle ilişki içerisinde,
- c-Tavusa Melek, her zaman Yezidilere yardım etmektedir.

İşte Yezidilerin Mirlere göstermiş olduğu inanç budur ve bu inanç çerçevesinde Merava Şehadi Ziyaretine bağlılık göstermektedirler.

Merava Şehadi Ziyareti, köye hakim bir tepenin üzerinde etrafi taş duvarla çevrili kare şeklinde ve her karenin de her köşesinde birer kare bulunur. Etrafi duvarlarla çevrili bu alan içerisinde kubbeli bir mezar, mum yakma taşı ve kutsal kabul edilen asırlık ağaçlar bulunmaktadır.

Her yıl Nisan ayında düzenlenen (bayram) törenle Turabdin-Midyat bölgesi Yezidileri Merava Şehadi'de toplanırlar. Bir hafta

Dini Topluluklar

süren törenlerde Yezidiler kurban keser, yer içer ve dua ederler. Ziyaret önce ziyaretin kapısı öpmekle başlar ve daha sonra ayakkabılar çıkarılmış yalın ayak devam eder. Ziyaretçiler, ziyarete gelmeden ziyaret için hazırlık yaparak elbiseleri temiz ve banyo yapmış olarak gelirler.

Nisan ayı dışında tatil günü olan Çarşamba günlerinde de ziyarete gidilir.

Perşembe akşamları ziyaretin içerisinde bulunan mumlukta mum yakılır.

Ziyaretin Mücavir adı verilen bir görevlisi vardır. Mücavir ziyaretin bakımı ve ziyaretçilerle ilgilenir. Mücavir her Çarşamba demlediği çayı ziyaretçilere ikram eder.

Mayıs ayında da Çayırılı köyünde Meri Harab isimindeki ziyarete gidilir.

Yenice köyünde de Halbub ziyareti de Yezidiler tarafından ziyaret edilmektedir.

II. Becirmanlar:

Midyat ve çevresinde varlığını sürdüren dini gruplardan Becirmanlar, Güneydoğu Anadolu bölgesinin nüfusu en fazla olan topluluklarındandır. Midyat çevresindeki insanlardan büyük ilgi ve saygı görmektedirler.

Becirmanların merkezi Seyit Bilal'in kabrinin olduğu Becirman köyüdür. Becirman, "Vergisiz" anlamına gelmektedir. Becirman Gercüş'e bağlı bir köy ve yeni adı "Vergili"dir. Becirmaniler, topluluk adını Becirman köyünden almışlardır.

Tahrir Defterlerinde Becirman Köyü "Baba Cır"⁸ olarak geçmektedir. Bu isim zamanla Becirman şeklinde bozulmuştur.⁹ Bu

⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defteri 998, s. 253.

⁹ Yer isimleri ve özellikle Becirman konusunda geniş bir değerlendirme için bakınız; Mehmet Salih Erpolat, "Osmanlı Coğrafyasındaki Yer İsimlerini Doğru Tespit Etmenin Zorlukları Önemi ve Dikkat Edilmesi Gereken

konudaki bilgilerin daha sağlıklı değerlendirilebilmesi için Becirmani aileleri elinde bulunan şecerelerin incelenmesi gerekmektedir.

Becirman köyü Becirmanilerin büyük ataları olan Seyit Bilal'in kabrinin bulunduğu ziyaretle tanınmakta ve senenin her ayında büyük ziyaretçi akınına uğramaktadır. Özellikle her yıl düzenli olarak 13 Eylül tarihinde düzenlenen törenlere katılım çok yüksek olmaktadır.

13 Eylül tarihinde her yıl düzenli olarak gerçekleşen törenlere "Zev" denmektedir. Becirman köyü "Zevi Seyit Bilal" ile 13 Eylül tarihinde yoğun bir ziyaretçi akınına uğramaktadır. Zevi Seyit Bilal, bölgede düzenlenen Zevler içerisinde katılımı en fazla olanıdır. Zevi Seyit Bilal dışında da düzenlenen zevler bulunmaktadır.

Zev, tören, kutlama, etkinlik anlamına gelmektedir. Zev, inanç önderleri için düzenlenmektedir. Düzenlenen zevler de adına zev düzenlenen inanç önderinin kabrinin bulunduğu yerde yapılmaktadır.

Kendi adlarına zev düzenlenen inanç önderleri ise peygamber Muhammet'in soyundan gelen ve seyit olarak isimlendirilen insanlardan oluşmaktadır. İnsanların kendilerine saygı duymalarının nedeni de seyit oluşlarıdır. Bu haliyle insanlar seyitleri kendilerinden üstün tutarak dini bir tabakalaşma oluşturmaktalar. Seyitlerin insanların dünyalarında şeyhlerden ayrı saygı ve üstünlüğe yer oluşturmalarındaki esasta budur. İnsanlar Becirman seyitlerine duydukları saygıyı peygambere gösterdikleri inancı ile hareket etmekte ve bilmekte ki seyitlik ancak onun soyundan gelmekle olur. Şeyhlik gibi sonradan kazanılan bir statü değildir.

Seyit Bilal'in hayatıyla ilgili birçok menkıbe anlatılmaktadır. Bu menkıbelerin her birinde insanlar saygı göstermelerinin ve kutsal kabul etmelerinin temellerini bulmakta adeta bunu ispat etmek için büyük bir iman ve heyecan içerisinde anlatmaktadırlar.

Anlatılanlara göre, Seyit Bilal Harun Reşit zamanında Bağdat'ı terk etmek zorunda kalan seyitlerdendir. Başka bir anlatıda ise Moğol istilası üzerine Bağdat'ı terk etmiştir. Bağdat'tan ayrıldıktan sonra Seyit Bilal Hasankeyf'e yerleşir. Bir süre sonra şehir hayatını terk ederek Becirman köyünün bulunduğu vadiye gelir ve inzivaya çekilir.

Hususlar", **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBArD)**, Sayı 1, Diyarbakır: Akader, s. 12.

Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra bir gün Hasankeyf emiri adamlarıyla ava çıkar. Bir tavşanı avlamak için takip etmeye başlarlar. Tavşanın peşine av köpeğini gönderirler ve köpeğin peşinden de emir ve adamları gider. Bir süre gittikten sonra ormanlık bir alanda köpeğin ibadet eden bir dervişin yanında oturduğunu görürler. Dervişe yaklaştıklarında köpeğin orada beklemesinin nedeninin tavşanın dervişe sığınmış olduğunu görürler. Bu manzarayı gören emir ve adamları etkilenirler. Emir, dervişle tanışır ve kendisine o bölgeyi verir. Seyit Bilal'e senden ve soyundan vergi alınmayacak anlamına gelen "Becirman/Vergisiz" hem bölgeye hem de Seyit Bilal'in soyunun ismi olur.

Seyit Bilal'in yedi tane çocuğu olur. Her yedi çocuk kendi adlarıyla anılan Becirmanilerin yedi kolunu oluşturur. İsmail (İsmailki), Seyit Ali (Seydali), Mirza (Mirzaki), Murat (Muratki), Kılıç (Kıça), Nasrettin (Nasuki), Haşim (Haşiki), Seyit Bilal'in yedi oğlu ve bu aynı zamanda yedi oğul adına oluşan kollardır. Günümüze kadar ulaşan yedi kola mensup Becirmaniler, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin hemen her şehrine dağılmıştır. Becirmanilerin bugünkü nüfusları üç yüz bine ulaşmaktadır.¹⁰

Becirmaniler bu ismi ataları Seyit Bilal'in büyük bir inanç önderi oluşunun en büyük kanıtı olarak görmekteler.

Her yıl 13 Eylül tarihinde Zevi Seyit Bilal'e gelince¹¹:

Zeve hem Becirmaniler geldiği gibi Becirman olmayanlar da gelmektedirler. Ziyaretçiler bir gün önceden Seyit Bilal ziyaretinin olduğu Becirman köyüne gelirler. Burada ziyaretçilerin bir kısmının kalabileceği misafirhane bulunmaktadır. Fakat ziyaretçilerin bu

¹⁰ Bu konuda daha fazla bilgi için bakınız: Abdurrahman Adak, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Seyyidler ve Halk Üzerindeki Etkileri, (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Lisans Tezi, Danışman Doç. Dr. M. Hayri Kırbaçoğlu), Ankara: 1998, s. 13-16.

¹¹ Abdurrahim Özmen, Geleneksel Kültürümüzde Yardımlaşma ve Dayanışma, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara: 1999, s. 180-182; Tahir Demir, Mardin ve Çevresindeki Halk İnançları ve Bu Bölgedeki Diğer Dinler Üzerine Bir Araştırma, (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Hikmet Tanyu), Ankara: 1977, s. 21.

misafirhanede konuklamaları mümkün olmadığı için ziyaret alanı içerisinde açık alanda ziyaret içerisinde gecelemeleler. Burada kurbanlar kesilir, yemekler pişirilir. İnsanlar birbirlerine pişirdikleri yemeklerden ikram ederler.

Ziyaretçilerin bir kısmı Seyit Bilal Türbesini ziyarete, bir kısmı hastalıklarının şifasına, çocukları olamayanlar çocuk sahibi olmağa, yıllık düzenlenen şenliklere ve daha önceden anlaşılan gençlerin burada evlenmek için kaçmaları gibi nedenlerle burayı ziyaret etmektedirler.

Seyit Bilal Türbesinin bulunduğu alan etrafı yüksek duvarlarla çevrili koruluk bir alandır. Bu koruluktaki meşe ağaçlarının hepsi asırlıktır. İnsanlar hiçbir şekilde ziyaret alanları içerisinde olan ağaçları kesmemekte ve zarar vermemektedir.

Becirman seyitlerinin toplumsal hayatta ki fonksiyonları bölge insanları üzerinde önemli derecede etkilidir. Bunları belli başlı başlıklar altında toparlamak mümkündür. Bunlardan ilki herhangi iki kabile arasında olay veya kan davası varsa Seyitler ellerine aldıkları beyaz bayraklarla insanların arasına gelirler ve olay biter. Bunun dışında bu tür olaylarda seyitleri olayları çözmeleri için olayın taraflarınca davet eder. Seyidin verdiği karara taraflar uyarlar. İkincisi zevden önce anlaşılan gençler evlenmek üzere Seyit Bilal Zevinde kaçarlar. Her yıl zevde otuz ile elli çift evlenmek üzere kaçırmaktadırlar. Bu şekilde rahat hareket etmelerinin ve ailelerin herhangi bir tepki vermemelerinin nedeni bütün bu olanların Seyit Bilal'in koruması altında ve onun ziyaretinde gerçekleşmiş olmasıdır. Oysa bu olay başka bir zaman yapılmış olsa aşiretler arası kan davalarının nedeni sayılmaktadır. Ama gençler arasındaki bu gönül birliği zev zamanı gerçekleşince Seyit Bilal'e duyulan saygıdan dokunulmazlık oluşturmuştur. Üçüncüsü ise bir seyidin, bir inanç önderinin kabrinin bulunduğu mekanda davul zurna ve kemençe eşliğinde ziyaretçiler eğlenmektedir. Eğlence esnasında insanlar ziyaret dışındaki yaşamlarından daha rahat davranmaktadırlar. Bu da yine Seyit Bilal'in koruması altında gerçekleşmektedir. Ziyaretçiler bilinenin aksine ziyaret boyunca ortaya konan bu ilişkiden rahatsız

değiller. Son yıllarda bazı insanların çabalarıyla bu eğlence ortamı bir seyidin ziyaretine yakışmadığı gerekçesiyle yasaklanmıştır.¹²

III. Karaçiler

Tapu Tahrir Defterinde Cemaati Karaçıyan diye isimlendirilen topluluk hakkında bugün itibarıyla fazla bilgiye sahip değiliz.

Karaçiler kendilerini Sazbant diye tanımlamaktadırlar. Daha çok Nusaybin ve Midyat civarında yerleşik olan Karaçiler, topluluk halinde yaşamaktadırlar. Yakın tarihe kadar konar-göçer topluluklardan olan Karaçiler, yerleşik hayata geçmişlerdir. Grup içi evlilik yapmaktadırlar ve kendi aralarında kendilerinin konuştuğu bir dil kullanmaktadırlar. Özellikle müzik konusunda bölgede söz sahibi olan Sazbantlar, kendileri dışındakiler tarafından Karaçi diye isimlendirilmektedirler. Bu isim aşağılamak için kullanılır ve Çingene anlamına gelir. Sazbantlar Karaçi diye isimlendirilmekten hoşlanmamaktadırlar. Müzikle uğraşanlara ayrıca Mutrip da denmektedir. Karaçi şeklinde isimlendirilmektense Mutrip şeklindeki isimlendirmeyi daha yakın bulmaktalar. Grup üyeleri kendileri dışındakileri Karaçiler şeklinde isimlendirerek kendilerini Karaçilerden ayırmaktadırlar.

Sazbantlar, kendilerini fakir olarak tanımlamakta bu yüzden dolaşarak ihtiyaçlarını karşılayacak temel ihtiyaçlarını toplamaktadır. Toplama işini kadınlar yaparken erkeklerin mesleği müziktir. Midyat civarında Kemança adını verdikleri müzik aletlerini aile içinde babadan oğula öğrenmekte ve düğün sünnet gibi merasimlerde icra etmektedirler. Kemançenin dışında Keman ve Davul Zurna da çalmaktadırlar.

¹² Ahmet Taşgın, “Turabdin-Midyat ve Çevresi İnanç Önderleri”; Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi (23-28 Ekim 2001) Başkent Öğretmenevi, Ankara: Tüksev Yayınları, 2002, ss. 837-851.

KAYNAKÇA

ADAK Abdurrahman, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Seyyidler ve Halk Üzerindeki Etkileri, (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Lisans Tezi, Danışman Doç. Dr. M. Hayri Kırbasoğlu), Ankara: 1998.

İzzeddin Selim **BAKİRÎ**, Mergeh: el-Ezdiyye, el-Asl, el-Tesmiyye, el-Mefahim, el-Tukus, el-Merasim, ve en-Nusus el-Diniyye, Dohok: Merkez Laleş, 2003.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defteri 998.

BAKİRÎ İzzeddin Selim, Mergeh: el-Ezdiyye, el-Asl, el-Tesmiyye, el-Mefahim, el-Tukus, el-Merasim, ve en-Nusus el-Diniyye, Dohok: Merkez Laleş, 2003.

BİLGE Mahmut, Yezidiler, Yayına Hazırlayan Ahmet Taşgın, Ankara: Kalan Yayınları, 2002.

DEMİR Tahir, Mardin ve Çevresindeki Halk İnançları ve Bu Bölgedeki Diğer Dinler Üzerine Bir Araştırma, (Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Hikmet Tanyu), Ankara: 1977.

ERPOLAT Mehmet Salih, “Osmanlı Coğrafyasındaki Yer İsimlerini Doğru Tespit Etmenin Zorlukları Önemi ve Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar”, **Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, Sayı 1, Diyarbakır: Akader, s. 1-15.

ERPOLAT Mehmet Salih, XVI. Yüzyılda Diyarbekir Beylerbeyliğindeki Yer İsimleri, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi), Konya: 1999.

FERHAN Adnan Zıyan, el-Kürd el-Yezidiyyun fi İklîm Kürdistan, Süleymaniye: Merkez Kürdistan li-Dirâset el-İstiraticiyeye, 2004.

ÖZMEN Abdurrahim, Geleneksel Kültürümüzde Yardımlaşma ve Dayanışma, (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara: 1999.

Dini Topluluklar

STRECK M., “Tur Abdin”, **İslam Ansiklopedisi**, cilt 12/II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1988, s. 97.

TAŞĞIN Ahmet, “Anadolu’da Yok Olmaya Yüz Tutan Dini Topluluklardan: Yezidiler”, **Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi 23-28 Ekim Ürgüp / Nevşehir-2000**, Ankara: Ervak Yayınları, 2001, ss. 731-752.

TAŞĞIN Ahmet, “Turabdin-Midyat ve Çevresi İnanç Önderleri”; **Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi (23-28 Ekim 2001)** Başkent Öğretmenevi, Ankara: Tüksev Yayınları, 2002, ss. 837-851.

TAŞĞIN, Yezidiler, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005.